

Onder: Charles van Otterdijk,
Double Centre, Installatie bij
Stroom Den Haag, 2013

GERRIT SCHREIBS / COURTESY STROOM DEN HAAG

Ondergronds

KUNST
Charles van
Otterdijk

Net ontkomen aan de 'dread' van de gelijknamige tentoonstelling in Haarlem, over de huiver die suspecte technologie en stiekeme surveillance oproepen, belandde ik in het schemergebied van *Double Centre* van de Nederlandse kunstenaar Charles van Otterdijk. Dit is een stevige installatie – een tentoonstelling is net het verkeerde woord – over bunkers, schuilkelders, commandocentra, 'verboden plaatsen' en andere onzichtbare voorzieningen. Van Otterdijk claimt dat de installatie is gebaseerd op zijn ontdekking van twee raadselachtige ondergrondse

ruimtes in de buurt van het Duitse dorp Lausnitz, bij Jena. Hij maakte daar eerder al eens *Die Lausnitz Bücher* over, zeven boeken met afbeeldingen van schuilplaatsen, zendmasten en uitkijktorens in een Duits woud. Van Otterdijk doet er geheimzinnig over. De precieze locatie kan hij niet onthullen en sinds zijn bemoeienis zou er een stevig hek omheen zijn gezet, maar kennelijk had hij tijd genoeg om daarbinnen te fotograferen en zelfs beelden van de bewakingscamera's mee te nemen.

Het is een fraaie hoax, dus. Van Otterdijk heeft niettemin dat geheimzinnig ondergrondse goed getroffen, iets tussen *Das Leben der Anderen* en *Der Untergang*. De vormgeving is strak, de wanden zijn keldergroen, er ruist een zacht luidsprekergeruis en er staan meubels en gebruiksvoorwerpen waarvan het doel grotendeels onduidelijk is – iets tussen archiefwerk en waterboarding. Een hoge zwartmetalen paal met uitsteeksels aan de bovenkant noemt Van Otterdijk 'Een soort mast/basis van een antenne/uitkijkpost'. Een tikje sinister, zeker.

Double Centre is onderdeel van een groter project, *See You in The Hague*, dat 'de zon- en schaduwzijde van Den Haag' als zetel van de regering en 'hoofdstad van het recht' belicht. In Van Otterdijks opstelling bevinden zich twee grote vitrines met foto's van grote schuilkelders die zich – kennelijk – onder Haagse ministeries bevinden. Ik neem graag aan dat ze bestaan, net zoals ik best geloof dat er een dertien kilometer lang atoombomvrij regeringscentrum onder Bonn is aangelegd, en dat dat kantoorgebouw te Boekarest, dat op een van Van Otterdijks foto's te zien is, een 'rendition centre' van de Amerikaanse geheime dienst was. Hij laat ook een foto zien van een nep-elektriciteitskastje – ontdekt door een Ziggo-monteur – waarmee kennelijk op een gewone Haagse straat aan stiekeme observatie werd gedaan.

Deze week zei minister John Kerry dat het NSA-afluisteren hier en daar wat te energiek was gebeurd, maar dat daardoor toch 'tallose' aanslagen waren voorkomen. Wat wij op zijn mooie blauwe ogen moeten geloven. Zoals wij ook geloven dat er geen 'rendition' vanuit Nederland heeft plaats gevonden – want waar zouden we die gevangenen dan moeten laten, eh? In een kelder onder de Waalsdorpervlakte? De kwaliteit van Van Otterdijks installatie zit in het zichtbaar maken van de zone tussen bekend en onbekend, vertrouwen en wantrouwen, bescherming en repressie, en daarvoor is het niet per se nodig dat de getoonde foto's en voorwerpen ook de werkelijkheid tonen. De kunstenaar hoeft alleen aannemelijk te maken dat alleen al Den Haag tal van zulke catacomben heeft, en je fantasie (en je aangewakkerd wantrouwen) doet de rest.

KOEN KLEIJN

Charles van Otterdijk, Double Centre, Stroom Den Haag. Het project wordt vervolgd in de zomer van 2014 in het Van Abbemuseum, Eindhoven. Finissage op 17 november met rondleiding door de kunstenaar